

NORDISK FENGSELSSTATISTIKK

AV KÅRE BØDAL, INGER M. FRIDHOV OG YNGVE HAMMERLIN

1. INNLEDNING

Siden 1975 har fengselsforskere i de nordiske land hatt regelmessig kontakt bl. a. ved årlige møter. Forskjellige forskningsprosjekter har blitt drøftet og møtene har vært utgangspunkt for og et ledd i et bredt faglig samarbeid.

Samarbeidet har spesielt på statistikksektoren, vært systematisk. I Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, nr. 1, 1983, ble denne statistikken presentert første gang (Bodil Philip: Nordisk Fængselsstatistik, s. 31–49). Der det var mulig, omfattet den perioden 1976–1981.

Fengselsstatistikken må ses på som et supplement til den nordiske kriminalstatistikken. I denne artikkelen videreføres statistikken for perioden 1982–1986.

2. METODE OG METODEPROBLEMER

2.1. Innsamling av data

Innsamlingen av data til denne nordiske fengselsstatistikken er bygget på at de forskjellige lands forskere sender inn grunnlagsmaterialet til en koordinator. Dette materialet er basert på utfylling av identiske skjemaer som er felles for alle land.

2.2. Kilder

Det er vesentlig to hovedkilder forskerne har hentet opplysninger fra. Den viktigste er fengselsstatistikkene fra "Kriminalvården" i de enkelte land. Noe hentes også fra de offisielle statistikker.

2.3. Metodiske problemer

Når det gjelder forståelsen og bruken av den foreliggende statistikk, vil vi bemerke følgende to hovedproblemområder:

1. Pålitelighet og gyldighet i det enkelte lands statistikker. 2. Problemene forsterkes når tallrekkene sammenliknes land imellom. I tillegg til tallmessige usikkerheter og dermed usikkerheter i forståelsen av tallene, kommer språklige nyanser og forskjellig innhold i samme faguttrykk. Hva menes for eksempel med en "åpen" soningsplass?

Vi har valgt å disponere stoffet slik at de rent administrative data kommer først, slike som sanksjonssystemer, antall anstalter og fangeplasser, og antall ansatte. Dernest kommer antall og type dommer, antall innsettelse og innsatte. Til slutt noe om rømminger.

Vi har ikke gjort noen dypere analyse av materialet; artikkelen er i hovedsak empirisk beskrivende.

3. LOVVERK OG SANKSJONSSYSTEMER

Når det gjelder lovverk og sanksjonssystem viser vi til artikkel i NTfK nr. 1, 1983. Det har i de senere år skjedd endringer som vi redegjør for.

Danmark:

1. I 1982 iverksattes en forsøksordning med samfunnstjeneste i enkelte landsdeler. I 1984 ble forsøket landsomfattende. Samfunnstjeneste innebærer at domstolene i stedet for en ubetinget straff kan idømme en betinget dom med vilkår om tilsyn og samfunnstjeneste.

2. Den danske straffelov ble 1. juli 1982 endret. Strafferammene for vinningskriminalitet (§§ 285–287) ble nedsatt. Samtidig ble Straffelovens § 38 endret slik at minstestrafen for mulig prøveløslatelse ble nedsatt fra 4 til 2 måneder.

Finland:

Det har ikke skjedd endringer i den finske straffelovstiftningen i perioden, men i 1983 kom en endring i "Lagen om ordningsbøter". Den anvendes ved mindre trafikkforseelser.

I 1983 ble også salg og utleie av filmer som inneholder "forrående vold" kriminalisert.

Minstesatsen for dagsbøter steg i 1985 fra 8 FIM til 20 FIM.

Norge:

I 1985 ble Straffelovens § 17 endret. Minste fengselsstraff ble nedsatt fra 21 til 14 dager. Veitrafikkloven (promillekjøring) har fortsatt en minstestraft på 21 dager. Kun når særdeles formildende omstendigheter foreligger, kan her gis 14 dager.

Også i Norge er Samfunnstjeneste innført som en landsomfattende prøveordning.

Sverige:

I juli 1981 skjedde det forandringer angående minimumsstraffen – fra en måned til 14 dager. På samme tidspunkt ble det innført i "Brottsbalken" en "straffskärpningsregel" ved gjentatte forbrytelser ("återfallsbrott"). Denne ga domstolene mulighet til å dømme fire års fengsel over forbrytelsens maksimumsstraff ved visse grove forbrytelser.

I 1979 endret man minste tid for å opprettholde frigivning fra fire til tre

måneder. I juli 1983 ble reglene for "villkorlig" løslatelse forandret på nytt, slik at den som gjennomfører fengselsstraffen, skal "villkorlig" løslates på prøve etter halve straffetiden – hvis da fengselsstraffen ikke overstiger to år.

Frigivningen får ikke skje før iverksettelsen har pågått i minst to måneder. I "Narkotikastrafflagen" ble minimumsstraffen for *grove* narkotikaforbrytelser i 1981 forhøyet til to år og samtidig ble maksimumsstraffen for andre narkotikaforbrytelser forhøyet fra to til tre år.

4. STATISTIKK 1982–1986¹⁾

4.1. Antall anstalter og plasskapasitet

I Tab. 1 er tallene for antall anstalter ved utgangen av henholdsvis 1980 og 1987 stillt opp.

Tabellen viser at antall åpne enheter i syvårsperioden er økt fra 9 til 13 i Danmark, og antall plasser som økte fra 1023 til 1229, svarer til 20 %. I Norge ble antall åpne enheter fordoblet (fra 7 til 14). Plasskapasiteten økte fra 384 til 719. Det svarer til hele 87 % økning, men som vi ser, er de absolutte tall små, sammenliknet med de øvrige nordiske land. I Finland og Sverige er den åpne plasskapasiteten gått litt ned.

Antall lukkede enheter (fengsler) er i 1987 fortsatt det samme i Danmark og Finland, men plasskapasiteten ved disse er noe høyere. Reduksjonen på 179 lukkede plasser i Norge skyldes dels at to mindre fengsler ble nedlagt i perioden, men hovedreduksjonen henger sammen med nedbygging av de største, lukkede enhetene. Avdelingene har fått færre plasser pr. enhet, idet celler slås sammen og bygges om til fellesskapsrom, aktivitetsrom, skolerom og kontorer. Den totale plasskapasitet (åpne og lukkede plasser) er siden 1980 økt med 176 plasser – dvs. 7 %.

I alle fire land sank det gjennomsnittlige antall plasser pr. åpen enhet, noe som sannsynligvis betyr en mulig standardheving av de resterende fangeplassene. I de lukkede fengslene sank plassantallet pr. enhet ubetydelig i Norge (fra 53 til 50), mens gjennomsnittet økte litt i de øvrige land.

I tillegg til fengslene har man i Danmark "arresthus" og i Sverige "häkten"²⁾. Tabellen viser at antall arresthus i Danmark økte fra 45 til 46, men den totale plasskapasitet er tross dette omtrent uendret. I Sverige økte antall hækten fra 23 til 26 og totalkapasiteten økte litt. Men det gjennomsnittlige antall plasser sank litt pr. enhet.

1) Når det gjelder plasskapasiteten, føres statistikken frem til og med 1987.

2) Når det gjelder antall personer som til enhver tid holdes frihedsberøvet av politiet, mangler opplysninger fra samtlige land. Det varierer fra land til land hvor lenge man ifølge loven kan holde en mistenkt person frihedsberøvet før fremstilling for varetektsfengsling.

Danmark: 1 døgn; Finland: 17 døgn; Norge: 1 døgn; Sverige: 5 døgn.

Tabell 1. Antal anstalter, hækten och platskapacitet inom kriminalvården
31.12.1980 og 31.12.1987.

Anstaltskategori m. m.	Danmark		Finland ⁵⁾		Norge ⁵⁾		Sverige	
	1980	1987	1980	1987	1980	1987	1980	1987
<i>Öppna anstalter eller avdelingar¹⁾</i>								
Antal öppna platser totalt	1 023	1 229	1 228	1 185	384	719	1 680	1 475
Antal öppna enheter	9	13	17	18	7	14	43	42
Antal platser vid								
största öppna enhet	173	243	144	128	106	126	118	120
minsta öppna enhet	17	17	30	31	14	11	4	4
Medeltal platser per anstalt	114	95	72	66	55	51	39	35
<i>Slutna anstalter</i>								
Antal slutna platser totalt	738	803	3 315	3 531	1 790	1 611	2 247	2 388
Antal slutna anstalter	5	5	16	16	34	32	39	42
Antal platser vid								
största slutna anstalt	188	232	481	477	459	363	206	206
minsta slutna anstalt	90	90	58	72	6	8	14	14
Medeltal platser per anstalt	148	161	207	221	53	50	58	61
<i>Hækten</i>								
Antal hækteplatser totalt ²⁾	1 604	1 600	1 185	1 236
Antal hækten	45	46	23	26
Antal platser vid								
största hækte ³⁾	67	67	334	255
minsta hækte	7	9	12	14
Medeltal platser per hækte ⁴⁾	23	23	52	48

1) Öppen avdelning ved slutten anstalt räknas som öppen enhet.

2) Hæktesplatser anvendes hovedsageligt til varetægtsfængslede, fængselsafsonere med korte domme og hæfteafsonere.

3) Näst største hækte. Köpenhamns fængsler hade 1987 553 platser.

4) Exclusive Köpenhamns fængsler.

5) Hæktesplatser ingår i slutna platser.

4.2. Personalet

Oversikten over perioden 1977–81 viste at forholdstallet mellom ansatte og inn-satte var gunstigst i Danmark og Sverige (1:1). Norge hadde noe svakere be-manning (0,7:1), mens Finland lå svakest med forholdstallet (0,5:1).

Tabell 2 viser personellutviklingen 1982–1986.

Tabell 2. Personal vid central förvaltning (kriminalvårdsstyrelse, kriminalvårdsanstalter och häkten).¹⁾

Arbetsplats	Land	År				
		1982	1983	1984	1985	1986
Kriminalvårdsstyrelsen	Danmark ²⁾	98	104	109	117	123
	Finland	85	83	85	85	91
	Norge	54	54	55	55	58
	Sverige	369	374	374	371	361
Kriminalvårdsanstalter och häkten	Danmark ²⁾	3 450	3 710	3 720	3 710	3 800
	Finland	2 440	2 475	2 493	2 536	2 511
	Norge	1 397	1 405	1 416	1 451	1 551
	Sverige	5 102	5 327	5 404	5 451	5 534
Kriminalvårdsstyrelsespersonal per 100 intagna	Danmark	3	3	3	4	4
	Finland	2	2	2	2	2
	Norge	3	3	3	3	3
	Sverige	7	8	9	9	8
Anstalts- och häktepersonal per 100 intagna	Danmark	102	115	116	113	112
	Finland	51	53	55	57	60
	Norge	75	71	73	76	81
	Sverige	103	111	125	126	129

Tabellkommentar:

¹⁾ Avser antalet inrättade tjänster enligt extratjänster och årsvikarier.

²⁾ Antal årsvärk (deltid omregnet til fuldtidsstillinger).

Ytre etat (fengslene)

Antall ansatte steg i samtlige land i undersøkelsesperioden. Det gjennomsnittlige daglige belegg sank i Finland og Sverige, tallet var relativt konstant i Danmark og steg i Norge.

Utfallet av disse forskyvninger av antall ansatte og innsatte ble gunstig for alle lands vedkommende. Mens antall ansatte i Danmark i femårsperioden steg fra 102 til 112 pr. 100 innsatte, steg det tilsvarende tall i Finland fra 51 til 60 pr. 100 innsatte; i Norge økte det tilsvarende tall fra 75 til 81, og i Sverige fra 103 til 129 pr. 100 innsatte. Men Sverige skiller seg desidert ut med særlig stor bemanning. Finland har fortsatt minst bemanning, men ligger ikke så langt etter som i perioden 1976–1981.

Sentraladministrasjonen

Når det gjelder *personalstyrken i sentraladministrasjonen*, ser vi at Sverige også her er best stilt i forhold til antall fanger. Både i 1970- og 1980-årene har man i Kriminalvårdsstyrelsen hatt mellom 8 og 9 ansatte pr. 100 fanger, i Danmark ca. 4 (lavest i 1982 med 3, høyest i 1986 med 4). I Kriminalomsorgsavdelingen i Norge har antall ansatte pr. 100 steget fra ca. 2 på 1970-tallet til ca. 3 i 1980-årene.

Når det gjelder den relativt store stigningen i Norge, så skyldes den delvis at Kriminalomsorg i frihet ble lagt under Kriminalomsorgsavdelingen i 1980. Dels at man i løpet av 70- og 80-årene fikk noen spesialstillinger samt omorganisering av avdelingen slik at man fikk en rekke nye overordnede stillinger. Ved sammenlikning må tas i betraktning at det ikke har skjedd endringer i administrasjonen av friomsorgen i Sverige og Danmark hvor friomsorgen var integrert før denne perioden. I Finland har administrasjonen av friomsorgen hele tiden ligget utenfor Fångvårdsavdelingen.

Ansatte fordelt på personalkategorier (fengslene)

Personaloppsettet innenfor kategoriene administrasjon, tilsyn, arbeidsdrift og behandling (vård) for perioden 1982–1986 fremgår av tabell 3. For Danmarks vedkommende er det ikke mulig å opplyse om absolutte tall – pga. en omlegging i personalstatistikken (jfr. tab. 3). I tabellen er det angitt en omtrentlig prosentuell fordeling av kategoriene for året 1988.

Bemanning i fengslene

I forrige oversikt ble det pekt på at Norge avvek fra nabolandene, ved relativt mindre administrativt personell og større tilsynskategori (bevoktning/sikkerhetstjeneste). Men antallet i administrasjonen ble nesten fordoblet 1982–86. Det skyldes dels at visse oppgaver er blitt delegert fra den sentrale til den ytre etat. Økningen er langt mindre – nær sagt ubetydelig – i Finland og Sverige. I Danmark er det ikke skjedd nevneverdig økning i femårsperioden.

Når det gjelder tilsynstjeneste, er personelløkningen 1982–86 ubetydelig i Finland (1 %) mot 7 % og 9 % i henholdsvis Norge og Sverige. For Danmarks vedkommende er det skjedd en stigning i årene 1982 og 1983 som følge av kapasitetsutvidelsen samt tiltak mot vold og narko i fengslene (større personaltetthet). For arbeidsdriftens del er det en mindre økning i alle fire land.

Ser vi på behandlingssektoren, er det i Danmark ikke skjedd nevneverdige endringer i perioden. I Finland og Sverige er det en økning på henholdsvis 12 % og 29 %. Tallene i Norge lar seg ikke sammenlikne på grunn av endret statistikkføring.

Tabell 3. Kriminalvårdens anstalts- og həktespersonal ferdelat etter personalkategori 1977-1986.

Personalkategori	Land	År					
		1977	1982	1983	1984	1985	1986
Administrativ personal	Danmark ²⁾
	Finland	344	419	420	418	433	432
	Norge	.	116	192	196	208	213
	Sverige	.	891	917	891	899	912
Tillsynspersonal	Danmark ²⁾
	Finland	1 425	1 495	1 511	1 531	1 543	1 511
	Norge	.	946	905	911	965	1 013
	Sverige	.	3 413	3 556	3 643	3 668	3 724
Arbetsdriftspersonal	Danmark ²⁾
	Finland	302	334	339	346	353	353
	Norge	.	253	271	271	282	283
	Sverige	.	591	622	615	623	632
Vård- og behandlingspersonal	Danmark ²⁾
	Finland	193	192	205	198	207	215
	Norge ¹⁾	.	83	39	39	43	44
	Sverige	.	207	232	255	261	266

Tabellkommentar:

Personalen har ferdelats på kategorier enligt fdljande:

- administrativ personal: styresmån, kontors-, maskin-, fdråds- og ekonimipersonal.
- tillsynspersonal: bevakningsfdrerståndare, tillsynsmån og vårdare.
- vård- og behandlingspersonal: sjukvårdspersonal, psykologer, utbildnings- og sosialkurativ personal.

¹⁾ Endret statistikkfdring. Fra og med 1984 ble lærerne i fengslene ldnnet av skolemyndighetene, ikke som tidligere av fengselsvesenet.

²⁾ I 1988 var der 3 660 årsverk i kriminalvårdens anstalter og haker. Årsverken ferdelade sig med 8 % administrasjonspersonal, 68 % tillsynspersonal, 17 % arbeidsdriftspersonal og 8 % vård og behandlingspersonal.

Sammenlikningen av personaloppsettet i de ulike land er vanskelig, fordi avgrensningen av yrkeskategoriene er uklar. Ansettelsesforholdene spiller også inn. Flere og flere yrkeskategorier som har sitt arbeide i fengslene, blir nå ansatt av etater utenom fengselsetaten. Hvordan disse skal statistikkfdreres, er ennå ikke gjennomdiskutert. Dette kan dermed foreløpig fdrere til store ulikheter i statistikkfdrelsen.

4.3. Dommer; dømte og fangetall

4.3.1. Antall reaksjoner for forbrytelser, trafikforseelser (promille- og spirituskjøring) og narkotikaforbrytelser.

I tabell 4 over reaksjoner, har vi ført opp tallene for 1976 for sammenlikningens skyld, men ellers begrenset tabellen til å omfatte årene 1982–1986.

Tabell 4. Antal domar avseende frihetsberövande påföljd och antal meddelade åtalsunderlåtelse för brottsbalksbrott, brott mot trafikbrottslagen (promille- og spirituskørsel) och narkotikastrafflagen 1976–1986.

Brottskategori/ påföljd	År					
	1976	1982	1983	1984	1985	1986
<i>Danmark</i>						
Brottsbalksbrott						
ovillkorlige domar	5 001	6 852	7 127	6 770	6 566	6 904
villkorlige domar	5 123	6 877	7 604	8 498	8 651	8 619
åtalsunderlåtelse	2 148	2 398	2 264	2 380	2 138	2 075
Trafikbrott						
ovillkorlige domar	10 970 ¹⁾	5 047	4 980	4 639	4 788	4 768
villkorlige domar	.	64	56	51	71	60
Narkotikabrott ²⁾						
ovillkorlige domar	304	282	309	277	194	262
villkorlige domar	.	182	204	154	120	156
<i>Finland</i>						
Brottsbalksbrott						
ovillkorlige domar	9 959	10 424	11 029	11 207	10 848	11 134
villkorlige domar	5 364	13 207	14 302	13 217	14 255	15 355
åtalsunderlåtelse
Trafikbrott						
ovillkorlige domar	5 321	71	79	93	87	88
villkorlige domar	7 810	118	107	118	105	113
Narkotikabrott						
ovillkorlige domar	78	73	84	130	129	118
villkorlige domar	44	81	73	71	85	63

1) Omfatter ovillkorlige og villkorlige domar, for overtrædelse av trafikbrott, dvs, incl. "anden færdselsovertrædelse enn promille og spirituskørsel."

2) Overtrædelser av særlagen om euforiserende stoffer. Annan narkotikakriminalitet är medtagit under brottsbalksbrott.

Tabell 4. Fortsat.

Brottskategori/ påføljd	År					
	1976	1982	1983	1984	1985	1986
<i>Norge</i>						
Brottbalksbrott						
ovillkorlige domar	3 065	4 237	5 081	5 069	4 722	4 500
villkorlige domar	3 610	4 282	4 576	4 599	4 552	4 208
åtalsunderlåtelsler	2 551	2 159	2 044	1 691	1 552	1 118
Trafikkbrott ¹⁾						
ovillkorlige domar	7 166	4 467	4 715	4 995	4 846	4 900
villkorlige domar	.	675	721	761	798	835
Narkotikabrott ²⁾						
ovillkorlige domar	105	390	603	673	565	631
villkorlige domar	175	452	549	625	595	673
<i>Sverige</i>						
Brottbalksbrott						
ovillkorlige domar	6 515	8 362	8 578	8 381	8 003	8 302
villkorlige domar
åtalsunderlåtelsler	15 145	15 475	15 926	14 954	16 669	15 461
Rattfylleri/ rattonykterhet						
ovillkorlige domar	3 927	4 616	4 900	4 548	4 271	4 575
villkorlige domar
Narkotikabrott						
ovillkorlige domar	440	1 331	1 055	1 028	1 057	1 190
villkorlige domar

Tabellkommentar: *Villkorligt frihetsstraff forekommer ej i Sverige.*

¹⁾ Kriminalstatistikk 1980, Statistisk Sentralbyrå: Ikke inndelt etter ubetinget-betinget – se s. 112, tab. 51, 1980: 1976–80.

²⁾ 1982–85: Overtredelse av legemiddeloven og § 162 slått sammen.

Forbrytelser (brottbalksbrott)

Tabell 4 viser samme tendens i alle fire land: Antall *reaksjoner* for forbrytelser øker fra midten av 1970-årene (1976) og frem til 1986. Ser vi på perioden 1982–86 i *Danmark* finner vi at antall ubetingede dommer er høyest i 1983, mens vi finner flest betingede dommer i 1986. Innenfor 5-årsperioden 1982–86 varierer antall ubetingede dommer i *Finland* fra ca. 10 400 til ca. 11 200 (høyest tall i 1984), men et tilbakeblikk på 1970-årene viser at tallet var nær-

³⁾ NTFK 1983, bilag 3, tab. 1, s. 40.

mere 13 700 i 1977. Antall betingede dommer var høyest med 15 355 i 1986, nesten like høyt (14 143) i 1977, men bare 5 364 i 1976.

Vi ser av tabellen at antall ubetingede dommer i *Norge* var høyest i 1983, mens det ble flest betingede dommer året etter, altså samme tendens som i *Danmark*. Antall "åtalsunderlåtelse" (saker overført til barnevernet og påtaleunntatelse) sank sterkt i *Norge*, fra 2 159 i 1982 til 1 118 i 1986 – det laveste tall helt siden 1976.

I *Sverige* – hvor kategorien betinget dom ikke brukes – var antall dommer høyest – 8 578 – i 1983, etter en jevn stigning fra 6 515 i 1976. Antall "åtalsunderlåtelse" var høyest i 1985, ca. 16 700 mot ca. 13 200 i 1979.

Trafikkforsøelser (spiritus- og promillekjøring)

I *Danmark* omfattet tallene for trafikkbrott også andre forsøelser enn spiritus- og promillekjøring frem til 1982. Fra og med 1982 omfatter tallene fra *Danmark*, som i de andre nordiske land, bare overtredelser av spiritus- og promillebestemmelserne. Vi ser at det er små variasjoner med hensyn til dommer over siste treårsperiode, etter at *Danmark* endret statistikkføringen.

I *Finland* skjedde en lovendring som førte til at de statistikkførte tall utgjør en brøkdel i forhold til tallene for 1976. Vi ser det er små svingninger i tallene for 1982–86 som er svært lave, og med relativt flest betingede dommer, i motsetning til reaksjonsmønsteret i de øvrige nordiske land.

I *Norge* var antall promilledommer høyest – over 7 000 – i årene 1976–1978. Først fra 1982 skjelner statistikken mellom ubetingede og betingede reaksjoner for promilleforsøelsene. Vi ser at tallene for ubetingede dommer er nokså stabile over femårsperioden 1982–86, mens antal betingede dommer øker i perioden.

I *Sverige* varierer antall reaksjoner fra ca. 3 900 i 1976 til ca. 4 900 i 1983.

Narkotikaforbrytelser

Lovbestemmelser og straffutmålingspraksis er på dette område, som med hensyn til promillebestemmelser, ganske forskjellige i de nordiske land. Vi nøyer oss med å fastslå at tallvariasjonene fra år til år ikke er særlig store i *Danmark*, og heller ikke i *Finland*. I *Norge*, hvor narkotikalovgivning er skjerpet etter hvert, ser vi en sterk økning i løpet av femårsperioden 1982–86. Det samlede tall for reaksjoner etter legemiddeloven og straffelovens § 162 var ca. 1 300 i 1986, mot 842 i 1982. Det svarer til en økning på ca. 55 %. I *Sverige* ser vi ikke samme tendens i femårsperioden. I 1976 var antall reaksjoner bare 440. tallet kulminerte i 1982 med 1 331, men har i 1983–86 ligget på mellom 1 000 og 1 200.

4.3.2. Frihetsberövade personer

Antall frihetsberövade personer – absolutt og pr. 100 000 av folkemengden, fremgår af tabell 5. I tabellen er gjennomsnittstall for varetektsinnsatte og for domfelte ført, dessuten det totale antall innsatte.

I femårsperioden 1982–86 var antall varetektsinnsatte høyest i 1983 for Norges vedkommende, mens det i de øvrige land var høyest i 1982.

Antall domfelte i fengsel øker noe i perioden i Danmark og Norge, mens det faller i Finland og Sverige. For Sveriges del beror en del av minskningen på ”halvtidsfrigivningen”, som tidligere nevnt i kap. 3. Om vi fortsatt holder oss til femårsperioden, ser vi av tabell 6 at sum *frihetsberövade* pr. 100 000 av folkemengden ligger på mellom 63 og 66 i Danmark (høyest i 1982 og 1986, lavest i 1984). I Norge varierer tallet fra 45 (i 1982) til 51 (i 1985). Både i Finland og i

Tabell 5. Antalet frihetsberövade personer, absolutt och per 100 000 av folkmängden. I kriminalvårdsanstalter och häkten per dag (medeltal) 1982–1986.

Kategori	Land	År				
		1982	1983	1984	1985	1986
Gripna, anhållna eller häktade	Danmark	920	853	807	784	839
	Finland	597	591	541	502	510
	Norge	496	564	538	493	432
	Sverige	917	878	774	787	772
Dömda	Danmark	2 457	2 385	2 400	2 498	2 544
	Finland	4 170	4 118	3 983	3 909	3 709
	Norge	1 392	1 469	1 507	1 611	1 570
	Sverige	4 049	3 844	3 535	3 552	3 511
Summa frihetsberövade	Danmark	3 377	3 238	3 207	3 282	3 383
	Finland	4 767	4 709	4 524	4 411	4 219
	Norge	1 888	2 033	2 045	2 104	2 002
	Sverige	4 966	4 722	4 309	4 339	4 283
Dömda per 100 000 av folkmängden	Danmark	48	47	47	49	50
	Finland	86	85	81	82	75
	Norge	33	35	37	39	38
	Sverige	49	46	42	43	42
Summa frihetsberövade per 100 000 av folkmängden	Danmark	66	63	63	64	66
	Finland	98	97	92	90	86
	Norge	45	49	49	51	49
	Sverige	60	57	52	52	51

Tabellkommentar:

1. Personer gripna för fylleri ingår ej.
2. Uppgifter saknas beträffande personer som hålls frihetsberövade hos polisen.

Sverige synker tallet i femårsperioden – i Finland gradvis fra 98 til 86, i Sverige fra 60 til 51 pr. 100 000 av folkemengden. (Også her må man for Sveriges del ta hensyn til "halvtidsfrigivningen"). Tallene er høyest i Finland, men om vi går tilbake til 1970-årene, finner vi at antall frihetsberøvede er gått sterkt ned fra 117 pr. 100 000 i 1977 til 86 i 1986. Tallet er derimot gått opp fra 54 til 66 pr. 100 000 i Danmark. I Norge er det bare en liten økning fra 44 til 47 i løpet av tiårsperioden, mens tallet for Sverige er det samme – 51 pr. 100 000 av folke­mengden både i 1977 og i 1986.

Tallene må selvsagt ses i sammenheng med kriminalitetsutviklingen og straff­utmålingspraksis. Når f. eks. antall innsatte ikke har økt mer enn den har i Norge, skyldes det mildere straffutmålinger (bortsett fra promilledommer og narkotikasaker der straffutmålingene er strenge). Når vi sammenholder tabell 4 (antall ubetingede dommer i forbrytelsessaker) og tabell 5 (antall frihetsberøvede personer), kommer vi til at straffutmålingspraksisen er endret.

4.3.3. Domslengder

Tab. 6 viser antall personer dømt til frihetsberøvelse – etter straffetidens lengde (kumulativfordeling). Tab. 7 viser kumulativfordelingen i %.

Danmark:

Vi ser at antall dommer i Danmark synker fra 16 866 i 1980 til 14 278 i 1986, med den største minskningen fra 1980 til 1982. Tallnivået for årene 1982 til og med 1986 er omtrent det samme. Ser vi på tabell 6 som viser prosentuell kumulativ fordeling, ser vi at det har vært en klar nedgang fra 1980 til 1982 for de aller korteste dommene. Dette skyldes en lovendring i 1981 med det til følge at det ble avsagt færre ubetingede dommer for spirituskjøring.

Straffutmålinger på under en måned utgjør for årene 1977 og 1980 henholdsvis 65 % og 63 % av dommene. I 1982 er tallet nede på 59 % – med en liten oppgang i 1984. Dommer til og med to måneder, har en liten oppgang fra 1977 til 1980, med en nedgang i 1982 for så å stige litt.

De aller lengste dommene viser små prosentuelle variasjoner. Dommer over to år ligger i 1980, 1982 og 1984 på henholdsvis 2,0, 2,7 og 2,2 % av det samlede antallet dommer.

Finland:

Fra 1977 til 1980 minsker det totale antallet dommer. I årene mellom 1980 til 1982 stabiliseres nivået, for så å øke i perioden 1984 til 1986. Toppnivået i 1980-årene på 27 067 dommer (1986) er likevel lavere enn det var i 1977 – 28 526. Antall korte dommer øker prosentvis for alle kategorier under ett år,

men i årene 1980–1982 stabiliseres nivået noe. Antall dommer på over to år er på et temmelig stabilt nivå: 1.0–1.4 % av totaltallet i perioden.

Tabell 6. Antall domar avseende frihetsberøvande påföljd 1980–1986 efter strafftidens längd i domen.

Straff- tid = T	Danmark				Finland			
	1980	1982	1984	1986	1980	1982	1984	1986
T ≤ 1 mån	10 707	8 447	8 308	8 488	43	57	97	124
T ≤ 2 „	2 204	1 878	1 877	1 925	3 207	3 297	3 684	4 387
T ≤ 3 „	836	882	853	881	6 043	6 161	6 695	7 693
T ≤ 4 „	400	449	427	442	5 151	4 872	5 417	5 595
T ≤ 6 „	709	717	685	733	4 223	4 096	4 312	4 218
T ≤ 9 „	571	478	482	500	3 192	3 158	3 134	2 959
T ≤ 12 „	520	519	501	502	1 158	1 270	1 132	942
T ≤ 2 år	575	514	485	500	1 108	1 168	956	872
T ≤ 4 „	251	270	217	240	169	218	171	168
T > 4 „	93	112	82	67	94	126	126	109
Summa	16 866	14 266	13 917	14 278	24 388	24 423	25 724	27 067

Straff- tid = T	Norge				Sverige			
	1980	1982	1984	1986	1980	1982	1984	1986
T ≤ 1 mån	2 583	2 498	3 155	3 247	5 674	6 580	6 554	6 589
T ≤ 2 „	2 540	2 187	2 480	2 111	3 146	3 477	3 064	2 825
T ≤ 3 „	1 008	751	940	873	1 614	1 854	1 554	1 438
T ≤ 4 „	629	529	721	639	779	972	984	1 025
T ≤ 6 „	751	631	658	631	1 154	1 398	1 349	1 309
T ≤ 9 „	352	441	522	416				
T ≤ 12 „	210	268	314	307	1 493	1 673	1 779	1 800
T ≤ 2 år	162	199	290	295	641	638	662	685
T ≤ 4 „	59	101	137	129	241	342	326	330
T > 4 „	34	40	69	60	88	135	148	146
Summa	8 328	7 645	9 286	8 708	14 830	17 069	16 420	16 145

Tabellkommentar:

1. Samma person redovisas i tabellen for varje dom under året.
2. Finland redovisar villkorliga och ovillkorliga domar.
3. Siffrorna for Norge redovisar endast straff for brottsbalksbrott.
4. For Danmarks og Sveriges vedkommende gjelder tallene samtlige frihetsberøvende domfellelser, dvs. straffeloven og særlover.

Tabell 7. Personer dömda till frihetsberövande påföljd 1977–1986 efter strafftidens längd i domen. Kumulativ procentuell fördelning.

Strafftid = T	Danmark				
	1977	1980	1982	1984	1986
T ≤ 1 mån	65	63	59	60	59
1 m < T ≤ 2 „	76	77	72	73	73
2 m < T ≤ 3 „	81	82	79	79	79
3 m < T ≤ 4 „	84	84	82	82	82
4 m < T ≤ 6 „	89	88	87	87	87
6 m < T ≤ 9 „		91	90	91	91
9 m < T ≤ 12 „	96	95	94	94	94
1 år < T ≤ 2 år	99	98	97	98	98
1 år < T ≤ 4 „				99	100
T > 4 „	100	100	100	100	100
Antal dömda personer	15 534	16 866	14 266	13 917	14 278

Strafftid = T	Finland				
	1977	1980	1982	1984	1986
T ≤ 1 mån	0	0	0	0	0
1 m < T ≤ 2 „	9	13	14	15	17
2 m < T ≤ 3 „	31	38	39	41	45
3 m < T ≤ 4 „	55	59	59	62	66
4 m < T ≤ 6 „	75	77	76	79	81
6 m < T ≤ 9 „	89	90	89	91	92
9 m < T ≤ 12 „	94	94	94	95	96
1 år < T ≤ 2 år	99	99	99	99	99
1 år < T ≤ 4 „	100	100	99	100	100
T > 4 „		100	100	100	100
Antal dömda personer	28 526	24 388	24 423	25 724	27 067

Tabell 7. (Fortsat).

Strafftid = T	1977	1980	Norge		
			1982	1984	1986
T ≤ 1 mån	24	31	33	34	38
1 m < T ≤ 2 „	53	62	61	62	62
2 m < T ≤ 3 „	66	74	71	71	72
3 m < T ≤ 4 „	75	82	78	79	79
4 m < T ≤ 6 „	87	90	86	86	86
6 m < T ≤ 9 „	93	94	92	91	91
9 m < T ≤ 12 „	97	97	96	95	94
1 år < T ≤ 2 år	99	99	98	98	98
1 år < T ≤ 4 „	100	100	99	99	99
T > 4 „		100	100	100	100
Antal dömda personer	7 208	8 328	7 645	9 286	8 706

Strafftid = T	1978	1980	Sverige		
			1982	1984	1986
T ≤ 1 mån	39	38	39	40	41
1 m < T ≤ 2 „	61	58	59	59	58
2 m < T ≤ 3 „	69	70	70	68	67
3 m < T ≤ 4 „	74	76	75	74	74
4 m < T ≤ 6 „	83	83	84	82	82
6 m < T ≤ 9 „					
9 m < T ≤ 12 „	94	93	93	93	93
1 år < T ≤ 2 år	98	98	97	97	97
1 år < T ≤ 4 „	99	99	99	99	99
T > 4 „	100	100	100	100	100
Antal dömda personer	13 235	14 830	17 069	16 420	16 145

Tabellkommentar:

1. Samma person redovisas i tabellen för varje dom under året.
2. Finland redovisar villkorliga och ovillkorliga domar.

Norge:

For Norges vedkommende er totalbildet at antallet dommer i absolutte tall har økt i perioden 1977 til 1980 (ca. 15 %) fra 7 208 til 8 328, for så å minske noe fra 1980–1982 (i likhet med Danmark) til et nivå som ligger noe over tallet for 1977. Fra 1982 til 1984 økte de absolutte tallene markert og betydelig (7 645–9 286), for så å minske noe i 1986 i forhold til 1984-nivået. (1986-stadiet ligger noe høyere enn 1980-nivået, men klart under 1984).

Ser vi på tendensene for de enkelte domsgruppene (lengde, tab. 4), observerer vi at for de korteste dommene (under en måned), har det vært en stigning hvis vi sammenlikner 1986 med 1980. Etter en liten nedgang fra 1980 til 1982, er denne stigningen jevn.

De andre domslengdene viser også en nedgang i perioden 1980–82, for deretter å øke i 1984, for så å stabilisere seg eller minske noe. *De lengste* dommene (over 2 år) har hatt en klar og jevn økning i absolutte tall, med en stabilisering eller en liten nedgang i 1986. Prosentandelen av de lengste straffene for 1980, 1982, 1984 og 1986 var henholdsvis 1.1, 1.8, 2.2 og 2.2 % av totalen. Utviklingen tyder på at flere alvorlige forbrytelser (deriblant vold og narkotika) straffes strengere.

Sverige:

Hovedtrekkene er følgende: I absolutte tall (se tab. 4) har økningen vært betydelig fra 1976 til 1982, for så å avta i 1984 og med minskende tendens i 1986. Likevel er nivået i 1984–1986 høyere enn det var i 1976. For Sverige viser tallmaterialet at dommer på inntil en måned, har hatt en økning mellom 1978 og 1986, og med en foreløpig topp i 1982 (absolutte tall). Kumulativprosenten for dommer til og med ett år ligger på ca. 93 % for hele perioden; et relativt stabilt mønster, med en liten økning i absolutte tall i perioden 1980–1982 for de fleste gruppene med dommer under 1 år. (Enkelte grupper har en synkende tendens for 1982–1986). Dommer på over to år ligger på 2–3 % av totalen for hele perioden. I absolutte tall er det en jevn økning for dommer over fire år – spesielt for perioden 1980 til 1982.

Det sier seg selv at tallmaterialet ikke uten videre er sammenliknbart mellom de nordiske landene. Det begrunnes i blant annet skillnader i begrepsbruk og statistiske metoder.

4.3.4. Sammenlagt straffetid ved innsettelsen

På dette felt føres ikke statistikk i Danmark og Norge. Tab. 8 viser fordeling i absolutte tall og i prosentuell kumulativ fordeling for årene 1982, 1984 og 1986 for Finland og Sverige.

Vi ser av tab. 8 at kumulativprosenten for de korteste straffetidene i Finland øker merkbart i seks-årsperioden. For straffetider til og med 6 måneder fra 57 %

Tabell 8. Antal personer som intagits i anstalt 1982–1986 i Finland och Sverige efter sammenlagt strafftid vid intagningen.

Strafftid = T	1982		Finland 1984		1986	
	antal	kum %	antal	kum %	antal	kum %
T ≤ 2 måned	1 343	17	1 314	17	1 433	19
T ≤ 3 „	1 037	29	1 075	32	1 103	34
T ≤ 6 „	2 197	57	2 229	61	2 274	65
T ≤ 9 „	1 045	70	894	73	824	76
T ≤ 12 „	769	79	678	82	489	83
T ≤ 2 år	1 064	92	880	94	789	94
T ≤ 4 „	495	98	346	98	333	99
T ≥ 4 „	123	100	115	100	123	100
Summa	8 073	100	7 531	100	7 368	100

Strafftid = T	1982		Sverige 1984		1986	
	antal	kum %	antal	kum %	antal	kum %
T ≤ 2 måned	7 673	56	8 244	56	7 609	54
T ≤ 3 „	1 388	66	1 270	65	1 122	62
T ≤ 6 „	1 859	79	1 880	78	1 923	76
T ≤ 9 „	858	85	930	84	916	82
T ≤ 12 „	817	91	975	91	1 114	90
T ≤ 2 år	747	97	849	97	1 016	97
T ≤ 4 „	333	99	363	99	355	99
T ≥ 4 „	123	100	136	100	133	100
Summa	13 798	100	14 647	100	14 188	100

Tabellkommentar:

1. Samma person redovisas i tabellen for varje nytt intagningstilfalle i året.
2. Uppgifter foreligger endast for Finland och Sverige. For Danmark och Norge visas strafftidfordelingen for antalet domda personer i tabellerna 6 och 7.

til 65 %. I Sverige derimot, finner vi en moderat motsatt tendens nar det gjelder korte dommer. Sammenlagt straffetid pa til og med 6 måneder utgjør 79 % i 1982 mot 76 % i 1986.

4.4. Antall rømninger

Det er viktig å skille mellom rømninger fra åpne og lukkede fengsler, og å se på rømningstendensen i forhold til antall fanger.

Tabell 9. Antal rymninger 1976–1986¹⁾.

Anstaltskategori	Land	År					
		1976	1982	1983	1984	1985	1986
Öppna anstalter	Danmark	279	209	242	329	320	410
	Finland	98	162	154	117	125	172
	Norge	34	44	67	57	91	86
	Sverige	1 096	631	520	430	404	309
Slutna anstalter	Danmark	64	65	66	61	57	81
	Finland	177	79	72	59	47	68
	Norge	56	125	106	113	143	103
	Sverige	412	300	236	232	255	290
Summa rymningar	Danmark	343	274	308	390	377	491
	Finland	275	241	226	176	172	240
	Norge	90	169	173	170	234	189
	Sverige	1 508	931	756	662	659	599

Tabellkommentar:

¹⁾ Med rymning avses varje ulovligt forsvinnande från anstaltsområdet. Uteblivande i samband med permission eller annan särskild vistelse utanför anstalten räknas inte.

I *Finland* er antall rømninger i perioden 1982–86 fra de åpne fengsler ganske stabilt, med litt synkende fangetall i disse årene. I de lukkede fengslene faller både rømning- og fangetall litt i perioden.

I *Norge* er det en fordobling av antall rømninger, men samtidig en fordobling av antall fanger i de åpne anstaltene. Fra lukkede fengsler er rømningstallet ganske stabilt, men antall fanger synker litt.

I *Sverige* er både antall rømninger og fanger færre i de åpne fengslene, mens de tilsvarende tall i lukkede fengsler er omtrent de samme.

Sammenholder vi tallene fra denne femårsperioden med rømningstabellen for årene 1976–1981, er de høye rømningstal fra åpne fengsler i Sverige i slutten av 1970-årene mest påfallende. Tallet kulminerte med 1 192 i året 1977, mens det ble halvert i perioden 1982–86 – fra 631 til 309. Rømningutviklingen må selvsagt ses på bakgrunn av fangeutvalgene i åpne og lukkede fengsler, og graden av formell og uformell kontroll. Og særlig viktig er det å være oppmerksom på permisjons- og fremstillingspraksis. Mange permisjoner vil naturlig nok føre til at mange uteblir istedenfor å rømme fra fengslet. Når det gjelder det *totale* rømningstall i perioden 1982–86 (fra åpne og lukkede fengsler slått sammen) ser vi at økningen er betydelig i Danmark på grunn av flere rømninger fra åpne fengsler.

Fra lukkede fengsler er antallet rømninger ganske stabilt fram til 1986. Fangetallet har vært omtrent det samme i hele perioden. Det skal likevel bemerkes at antallet unnvikelser fra de lukkede anstalter er falt som følge av økt sikkerhet, elektroniske overvåkingsutstyr, m. v. I Finland og Norge er tallene ganske stabile, mens totaltallet sank i Sverige, på grunn av færre rømninger fra åpne anstalter.

Avsluttende bemerkninger

Som vi nevnte i kapitlet om metodiske problemer, er det vanskelig å sammenlikne tall fra de ulike land, og trekke holdbare konklusjoner på grunnlag av likheter og forskjeller fra år til år. Artikkelen inneholder for det meste tall, og den er ikke umiddelbart leservennlig. Men forhåpentlig kan tabellene og kommentarene gi leseren et visst grunnlag for å treke egne slutninger.

Adresser: Kåre Bødal, dr. philos.,
Inger M. Fridhov, cand. theol.,
Yngve Hammerlin, mag. art. i sociologi,
Alle tre forskere i Justisdepartementet,
Boks 8181 Dep. 0034 Oslo 1.